

БӨЛІМ: ПСИХОЛОГИЯ

БОЛАШАҚ ПСИХОЛОГТАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІЖАРИЯЛАНДЫ
09.06.2023СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/140112/>

Аңдатпа. Қазіргі кезеңде жоғары оқу орындарында психология саласында бәсекеге қабілетті маман даярлауды жүзеге асыру мәселесі қарастырылып, жоғары психологиялық білімді жетілдірудің негізгі жолдары қарастырылған. Зерттеу жоғары оқу орнында кәсіби дайындықты жүзеге асыру процесінде болашақ психологтардың эмоционалдық құзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігін негіздейді.

Түйінді сөздер: эмоционалдық интеллект, психологтың эмоционалдық құзыреттілігі, эмоционалдық құзыреттілік құрылымы, практикалық психологтың кәсіби қызметі, психологтың жоғары оқу орнындағы кәсіби дайындығы, болашақ психологтың эмоционалдық құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктері.

Аннотация: В работе исследуется проблема реализации подготовки конкурентоспособного специалиста в области психологии в высшей школе на современном этапе, рассматриваются основные пути совершенствования высшего психологического образования. В исследовании обосновывается потребность формирования эмоциональной компетентности будущих психологов в процессе реализации их профессиональной подготовки в вузе.

Кіріспе. интеграциялауға бағытталған жоғары кәсіби білім беруді жаңғырту әлемдік экономикалық және білім беру кеңістігі барлық деңгейдегі мамандарды дайындауға, атап айтқанда, жоғары оқу орындарында болашақ психологтарды дайындауға жаңа талаптарды ұсынады.

Болашақ психологиялық кадрларды кәсіби даярлау – негізгі мәселелердің бірі

педагогика мен психологияның теориясы, ғылымы және тәжірибесі. Зерттеушілер мен практиктер білім беру жүйесін бағалай отырып, қазіргі кезеңде психологтарды кәсіби даярлау сапасының жеткіліксіз деңгейі туралы қорытынды жасады. Олардың зерттеулері кейбір қарама-қайшылықтарды анықтайды:

— еліміздегі жоғары оқу орындары түлектерінің дайындық деңгейі және қоғам талаптары мен әлемдік стандарттар:

— психологтың кәсіби мәдениетін қалыптастыруды, оның кәсіби іс-әрекетке дайындығын қамтамасыз етпейтін оқытудағы жалпы мәдени және кәсіби компоненттер.

Педагогикалық инновациялардың кеңінен дамуына қарамастан, сапа көрсеткіштеріне, жаңа принциптерге және оқыту технологияларына бағытталған орташа жоғары оқу орнында кәсіби дайындық әлі де жоқ екенін зерттеушілер анықтады .

Психологтың құзыреттілік жүйесіне тек психологиялық білім ғана емес, дағдылар және кәсіби саладағы жұмыс дағдылары, сонымен қатар бірқатар кәсіби маңызды жеке қасиеттер болуы тиіс. Кәсіби жұмыстың осы саласының қазіргі даму кезеңінде психологтың маңызды қасиеттерінің бірі-маман тұлғасының қалыптасқан эмоционалдық интеллектінің және оның эмоционалдық құзыреттілігінің болуы болып табылады.

Мамандарды даярлаудың қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени жағдайында оның дамуының әртүрлі жолдарының өзара әрекеттесуі байқалады. Бірінші аспект – білім мен білімді игеруге бағытталған ақпараттық блоктарды дидактикалық жетілдіруге бағытталған білім беру технологиялары. Білік пен дағдыны қалыптастыру; екінші аспект – бағытталған білім беру технологиялары кәсіби өзін-өзі анықтауды, шығармашылық әлеуетті ашуды және тұлғалық өсуді қамтамасыз ету.

Біздің ойымызша, жоғары оқу орындарында болашақ психологтарды кәсіби даярлаудың осы аспектілерінің әрқайсысын қарастыру психологтың кәсіби құзыреттілігінің барлық компоненттерін, оның ішінде эмоционалды, жас маманды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мақаланың негізгі материалымен таныстыру. Болашақ психологтарды кәсіби даярлау жүйесі бірқатар аспектілер бойынша іс-әрекеттерді жүзеге асыруды қамтиды:

— әлеуметтік;

— педагогикалық;

— валеологиялық;

— құқықтық;

— психологиялық.

Бұл зерттеуде біз психологтардың кәсіби дайындығы туралы сөз болып

отырғандықтан, негізгі аспектілерге психологиядағы білімнің қандай түрін және оқу процесінде қандай көлемде және жүйелілікпен қамтамасыз етілуі керектігін анықтау қажеттілігінен тұратын психологиялық мәселелер де болуы керек. Дәстүрлі проблемаларды әртүрлі ғылыми бағыттардың, мектептердің, көзқарастардың позицияларынан қарастыруды қалай біріктіруге болады және сонымен бірге туындайтын бірқатар қарама-қайшылықтарды болдырмау. Бұл аспект студенттердің жеке психологиялық ерекшеліктерін зерделеу және ескеру қажеттілігін, сонымен қатар олардың қажетті білім, білік және дағдыларды меңгеру процесінде кәсіби өзіндік санасын дамыту, сондай-ақ олардың жеке тұлғасын қалыптастыруды қамтиды.

Эмоционалды құзіреттілік тұлғааралық қарым-қатынаста адамның эмоциялар ағынын, эмоционалдық күйлері мен сезімдерін білдіру үшін экспрессиялық үлгілерді тану және анықтау процестері мен тиімділігін сипаттайтын көптеген ұғымдар арасында ерекшеленеді [2]. Эмоциялық құзіреттілікті осы тануды жақсартатын, сол арқылы тұлғааралық өзара әрекеттестік пен кейінгі қарым-қатынастың тиімділігіне әсер ететін тұлғалық қасиеттер деп те атайды [3].

В.Е. Чудновский, эмоционалдық құзіреттілік – адамның әлеуметтік тұрақсыздықтың әртүрлі жағдайлары, жеке ұстанымдары, оның жеке көзқарастарына, нанымдарына және жалпы дүниетанымына жат әсерлерге қатысты белгілі бір қорғаныс механизмдерін иемденеді [7, б. 141].

Л.М. Аболин, біз талдап отырған концепция «қарқынды іс-әрекет процесінде жеке тұлғаны сипаттайтын, жеке эмоционалдық механизмдері бір-бірімен үйлесімді әрекеттесетін, мақсатқа табысты жетуге ықпал ететін қасиет» [1, б. 138].

Е.Қ. Баркова және О.Н. Кажарская пікірінше эмоционалдық құзыреттілікті өзін-өзі реттеу және тұлғааралық қарым-қатынастарды реттеу қабілеттерінің тобы мағынасында қарастыру керек [4].

Болашақ психологтардың эмоционалдық құзыреттілігінің мәні оның құрылымдық компоненттерінің бірлігімен анықталады:

- когнитивтік (білімдер жиынтығы)
- белсенділік (дағдылар жиынтығы),
- тұлғалық (сапалар жиынтығы).
- мотивациялық-құндылық (мотивтер мен құндылықтар жиынтығы).

Когнитивтік компонент психологтың эмоционалдық құзыреттілігі туралы нақты білімнің болуымен және психологтың кәсіби іс-әрекетіндегі барлық көріністермен, әдістермен, формалармен, технологиялармен танысумен, психологтың эмоционалдық құзыреттілігін қалыптастырумен сипатталады. Бұл критерийлер эмоционалды интеллект

деңгейімен анықталады.

Д.В. Люцина, эмоционалдық интеллект бірқатардан тұратын күрделі құрылым:

— эмоцияларды қабылдау:

— эмоцияның көмегімен ойлаудың тиімділігін арттыру;

эмоцияларды түсіну:

— бақылау:

— эмоциялар [5]

Сондай-ақ автор когнитивтік қабілеттерді өңдеудің жылдамдығы мен дәлдігі деп есептейді [6].

Жеке құрамдас психологиялық және кәсіби комбинацияның болуымен болашақ психологтың қасиеттері сипатталады, оның ішінде:

-психологтың тұлғалық жетілуі;

— маманның эмоционалды жетілуі:

— коммуникативтік құзыреттілік.

Мотивациялық-құндылық компоненті болашақ маманның кәсіби қажетті сапасы ретінде эмоционалдық құзыреттілікті қалыптастыруға ынталандыратын мотивтері мен құндылықтарының жиынтығын қамтиды. Бұл компонент өзін-өзі жүзеге асыру шарттарын қамтиды:

— табандылық.

— белсенділік,

— бастама.

Бұл компоненттердің соңғысы қалыптасқан позитивті болуымен сипатталады кәсіби қызметке мотивация (аяқталатын психолог болу қажеттілігі мотивация – эмоционалды сауатты психолог болу) кәсіби қызметте табысқа жету мотивінің басым болуымен.

Таңдалған компоненттердің әрқайсысы (танымдық, белсенділік, жеке, мотивациялық құндылық) қажет және өзара қарым-қатынасына байланысты олар бірге болашақ психологтың өнімді жұмысын қамтамасыз етеді, сонымен қатар болашақ психологтардың кәсіби дайындық процесінде эмоционалдық құзыреттілігін қалыптастыруды сипаттайды. Басқаша айтқанда, қарастырылатын құрамдас бөліктер бір мезгілде эмоционалдық құзыреттілікті қалыптастыру критерийлері болып табылады, ал олардың шеңберінде көрсетілген кәсіби сапалар, білімдер мен дағдылар мүмкіндік бермейтін көрсеткіштер болып табылады.

Эмоционалдық құзыреттілікті қалыптастыру мақсатты процесс. Мақсат қою жүйесі эмоционалдық құзыреттілікті өздігінен тәрбиелеу мыналарды қамтиды:

- өз іс-әрекетінің нәтижелерін бағалау дағдыларын қалыптастыру;
- эмоционалдық күйлерді талдау дағдыларын қалыптастыру;
- эмоционалды реттеу тәсілдерін меңгеру;
- өзінің эмоционалды дамуының қолайлы және жағымсыз факторларын анықтау.

Жоғары оқу орнындағы болашақ психологтардың эмоционалдық сферасының кәсіби маңызды құрамдастарын қалыптастыруды көрсететін мақсаттар жүйесіне мыналар кіреді:

- кәсіби қызметті талдау дағдыларын қалыптастыру;
- пациенттердің эмоционалдық күйлерін болжау дағдыларын қалыптастыру;
- эмоционалдық сфераның өзіндік ерекшеліктерін барабар түсінуді іс-әрекетті жүзеге асыруға дайындыққа айналдыру;

— өзіндік бақылауды, эмпатияны, эмоционалдық тұрақсыздықты, рефлексияны және эмоционалдық саланың басқа да кәсіби маңызды құрамдастарын өзін-өзі жетілдіру:

-эмоционалды өзін-өзі жетілдіру тактикасын әзірлеу және ұқсас дағдыларын қалыптастыру .

Болашақ психологтардың жоғары оқу орындарында кәсіби даярлығын жүзеге асыру контекстінде эмоционалдық құзыреттілігін қалыптастыру процесінде маңызды орындардың бірін сәйкестік дағдылар жүйесі алады. Оларға мыналар жатады:

- эмоционалды дағдылар;
- эмоционалды өзін-өзі реттеу дағдылары;
- белгілі бір жағдайларда мүмкін болатын эмоционалдық реакцияларды болжай білу;
- эмоционалдық күйлерді басқару қабілеті;
- эмоционалды жағдайларда тез жауап беру қабілеті; — бақылау, эмпатия, қабылдау дағдылары және т.б.

Қорытынды. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, біз эмоционалдық құзыреттілік деген қорытындыға келеміз адамның өзінің және басқа адамдардың эмоцияларын тану, түсіну, бақылау, реттеу, жалпы өмірде де, маңызды мақсаттарға жету үшін осы қабілеттерін пайдаланудың ажырамас қасиеті болып табылатын эмоционалды интеллект дамуының нәтижесі. кәсіби қызметте. Эмоциялық құзыреттілік мамандардың - болашақ психологтардың кәсіби дамуының басым құрамдас бөлігі

болғандықтан, бұл мақсатты қалыптастыру бүгінгі күні болашақ психологтарды жоғары оқу орындарында кәсіби даярлаудың міндетті компоненттерінің бірі болуы керек.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.